

מדינת ישראל
משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך יסודי

המזכירות הפדגוגית
הפיקוח על הוראת העברית

הימנעות

עורכים דיון בכיתה

מ . ב . ו . א

תלמידים ומורים מביעים את עצמם בעל פה כל הזמן. באופן טבעי הצעירים לומדים מהמבוגרים וזה מזה. אך במסגרת הבית ספרית, במקביל ללמידה המזדמנת, חייבת להתקיים הוראה מכוונת ומתוכננת של מיומנויות ההבעה בעל פה. במסגרת ההוראה המכוונת יש מקום להדגמה המפורשת, להתנסות משמעותית של תלמידים ולמשוב. הפעולות האלה צריכות להיות משולבות בכל שיעור.

אפשר לבחון את ההבעה בעל פה על פי שלושה קריטריונים: שטף הדיבור, לשון ברורה ומודעות לנמען¹. תפקיד המורה בבית הספר היסודי הוא לפתח ולטפח רכיבים אלה אצל התלמידים. על התלמידים להבין מהם תפקידי הדובר והמאזין, ולשם כך על המורה לייצר הזדמנויות שבהן התלמידים יתנסו בהקשבה הדדית, בלקיחת תור בעת הדיונים, בהצעת מידע רלוונטי למאזין ובמתן הערות ותשובות מתאימות.

שלא כמו במשימות הקריאה והכתיבה, במהלך פעילות של הבעה בעל פה קשה לחזור אל ביצועי התלמיד על מנת לנתח, לבדוק ולשפר. על כן, פעילות מכוונת של הבעה בעל פה מחייבת הקשבה פעילה של מורים ותלמידים ותגובות מתאימות. אפשר לשקול להיעזר באמצעים טכנולוגיים לתייעוד הדיון על מנת לאפשר מתן משוב יעיל יותר וממוקד יותר. התייעוד ילווה במחווה ויאפשר התייחסות למרכיבים השונים של הדיון (כפי שיפורט בהמשך).

לסיכום, במסגרת הטיפוח של ההבעה בעל פה בכיתה, על המורה לנקוט כמה פעולות:

- לזמן דיונים מכוונים וממוקדים
- במידת הצורך להציע לתלמידים מידע על נושאי הדיון (בעיקר כשהדיונים הם על נושאים לימודיים)
- להדגים אמירה מפורשת, מגוון תגובות לדובר ושאלות שאלות הבהרה
- לטפח אוצר מילים
- להביע הערכה הנוגעת לאיכות הדיון ולתרומות התלמידים המשתתפים בו

עדי החינוך הלשוני הבאים לידי ביטוי ביחידה זו (הישג נדרש 1, תכ"ל חינוך לשוני):

- השתלבות בדיון על פי מוסכמות הדיון ועל פי ההקשר שבו הוא מתנהל
- הצגת רעיונות ברצף הגיוני, תוך התייחסות לנמען
- הצגת טיעונים מבוססים ומנומקים
- דיבור לעניין ברמת פירוט מתאימה
- בחירת משלב מתאים
- התאמת נימת הדיבור ועוצמת הקול לנסיבות
- הקשבה ומתן תגובה הולמת לדברי אחרים

¹Holbrook, Hilary Taylor (1983). Oral Language: A Neglected Language Art?" Language Arts, 60(2), 255-58.

שיקולים בבחירת הדיון בנושא היחידה

הדיון בהקשרים לימודיים תורם ידע, הבנה של נקודות מבט שונות וכישורי השתתפות בשיח. הדיון מצריך הקשבה לטקסטים דבורים, התנסות בשיחה, ארגון הטיעונים בעל פה, הצגתם כדי לשכנע, ושמירה על כללי השתתפות שנקבעו מראש. האינטראקציה בין הדוברים למאזינים היא העיקר בדיון, ויש ללמוד אותה ולחזור ולהתנסות בה.

לטיפול ההבעה שבעל פה יש תרומה לרכישת מיומנויות של דיון הוגן ולהגברת הסובלנות. מטרתו של הדיון היא ללבן נושא השנוי במחלוקת או לבחון אותו מהיבטים שונים. בדיון שבעל פה נבחנת תקשורת פנים אל פנים (גם באופן וירטואלי) בסיטואציה חיה ומורכבת. המשתתפים בדיון נוקטים עמדות ותומכים בהן באמצעות נימוקים, הסברים, הוכחות ודוגמאות. הם נדרשים להתייחס לדברי עמיתיהם באופן ענייני על פי מוסכמות הדיון ותוך הימנעות מהתנצחות. עליהם לקחת תור בדיבור בנקודות המתאימות להשתלבות בדיון, להימנע מהתפרצות לדברי חבריהם ולהשתמש באמצעי שכנוע הוגנים. עוד נדרשים המשתתפים להקשיב לעמיתיהם, להימנע מהשתלטות על הדיון ולשמור על זכותם של עמיתיהם להביע גם עמדה חריגה (מתוך: ההבעה שבעל פה לחט"ב – משימות הערכה, גרסה ניסיונית, אוגדן מלווה למורה תשס"ט-תש"ע, 2009-2010, עמ' 12).

הדיון – מאפיינים ומטרות

לדיון יש כמה מאפיינים:

- בדיון יש רכיבים חשובים של פעולת גומלין לשונית מפותחת ומורכבת.
 - הדיון מתרחש בסיטואציה חיה וטבעית של פנים מול פנים.
 - לדיון יש מטרה, כגון: בירור של נושא או שכנוע, או היערכות לקראת החלטה הנוגעת לרבים ומחייבת שיתוף פעולה.
 - בדיון יש שימוש באמצעים לשוניים המכוונים אל המאזין, שטווח הקשב שלו מוגבל למדי (בניגוד לקורא, המסוגל להתמודד עם טקסט ארוך ואף לחזור ולקרוא בו), ושיש להשפיע עליו ולשכנעו אך לשמור על רטוריקה מאופקת והוגנת.
- על כן לא די בדיונים כלאחר יד, המתנהלים בכיתה לשם פעילות לימודית אחרת, אלא הדיון, כפעילות תקשורתית מפותחת, מחייב לימוד וחינוך במסגרת שיעורי השפה (הבעה והבנה), ולאחר מכן אפשר ליישם את הנלמד במקצועות הלימוד האחרים.
- מבחינה זו דומה הדיון לנושאי הלימוד של ההבעה בכתב, שיש לטפחם בלימוד שיטתי. הרבה מן הנלמד בתחום ההבעה בכתב אכן יבוא לידי ביטוי, כאשר התלמיד ישתתף בצורה פעילה בדיון: עליו לדעת להציג, לנתח, להסביר ולסכם את העניין העומד לדיון בצורה בהירה, מדויקת ומובנת למאזינים.
- במהלך הדיון בעל פה יש חשיבות מכרעת להאזנה לדברים לא פחות מאשר לאמירתם. המטרה העיקרית של יחידה זו היא קידום התלמידים באינטראקציה של דיון, טיפוח יכולתם ליטול חלק בחשיבה המפותחת והמורכבת, המובילה לליבון המשותף של הנושא הנדון, וגיוס הידע הלשוני הנחוץ לשם כך.

תיאור היחידה

היחידה עוסקת בהוראת ההבעה בעל פה בכלל, ובניהול דיון בפרט.

ביחידה שני חלקים:

בחלק הראשון - הצעות לניהול דיון בנושאים חברתיים, הרלוונטיים לעולמם של התלמידים; בחלק השני - הדגמה של דיון בנושא לימודי (דיון על טקסט מתוך היחידה "שומרים על העולם" של אוגדן זה).

תנאי חשוב לדיון יעיל ומעניין הוא שליטה במוסכמות הדיון, ידע בנושא הדיון ואוצר מילים עשיר בתחום הנדון. בנושאים החברתיים הדיון מתבסס על ידע העולם של הילדים ועל התנסויותיהם האישיות, אך אפשר להוסיף על כך טקסטים קצרים כגריינים לדיון. הדיונים בנושאים הלימודיים נערכים לאחר שהילדים למדו את הנושא הנדון.

ביחידה זו מוצג דיון מתוכנן ובו:

- מפנים זמן לחשיבה ולפיתוח רעיונות בקבוצה.
- מציעים פעולות תמיכה לקבוצה, כגון: סיעור מוחות, עיון במקורות, היזכרות במצבים קודמים.
- מדגימים את צורות הפנייה והתגובה השונות במהלך הדיון.
- מספקים אמצעים להרחבת הטענות.

מהלך ההוראה של היחידה

6 **שלב מקדים: תרגיל בהקשבה**

7 **את מי להזמין למסיבת יום ההולדת? - דיון בנושא חברתי**

7 **שלב א: משחק תפקידים**

8 **שלב ב: דיון בין נציגי הקבוצות ומשוב**
11 **דוגמאות לסיפורי מקרה כגריינים לדיון**

12 **מצילים את החורשה - דיון בנושא לימודי**

14 **דגם א: דיון במליאה**

15 **דגם ב: דיון במליאה לאחר דיון בקבוצה**

שלב מקדים: תרגיל בהקשבה

לעתים קרובות, כאשר נערכים דיונים בכיתה, ילדים מתמקדים בהבעת דעותיהם במנותק ממה שנאמר לפני כן. המטרה העיקרית של שלב זה היא ללמד את הילדים להקשיב זה לזה ולהתייחס לדברים שנאמרו. הם ישתמשו במיומנות הזאת בדיונים העתידיים.

נושאים חברתיים קרובים ללבם ולעולמם של הילדים. בדיונים בנושאים חברתיים התלמידים יכולים לענות, להדגים ולהתדיין על סמך הידע האישי וניסיון חייהם. אפשר לקיים דיון כזה גם בעקבות טקסט מסוים בנושא חברתי שקוראים אותו במיוחד למטרה זו, ובמהלכו מבססים את הנימוקים השונים בעזרת ציטוטים מן הכתוב.

- מכינים כמה היגדים בנושאים שונים, הנוגעים לחיי היום יום של הילדים, ושיש להם אפשרות להביע את דעתם בהם.

למשל:

- בחופשת הקיץ הילדים צריכים להתבטל ולנוח.
- בחופשת הקיץ הילדים צריכים להכין שיעורים כדי שלא ישכחו את מה שלמדו.
- בחופשת הקיץ הילדים צריכים גם לנוח וגם ללמוד.
- בחופשת הקיץ הילדים צריכים המון פעילויות.
- עובדים בזוגות. כל זוג מקבל נושא לדיון (ובו כמה היגדים). כל אחד מבני הזוג בוחר את העמדה המתאימה לדעתו (אין הכרח שיבחרו בדעות שונות, שניהם יכולים לתמוך באותה הדעה). אחד הילדים מביע את דעתו. התפקיד של בן הזוג להקשיב עד הסוף, בלי להתפרץ לדבריו, ואחר כך להגיב. כדאי להמליץ לכל אחד מהילדים לרשום לעצמו בנקודות מה אמר בן הזוג שלו, מה היו הטענות שלו, למען השלב הבא.
- מזמינים כמה ילדים להציג לפני הכיתה את הטענות שהועלו בדיון הזוגי - המציג יחזור על המילים והטענות של בן הזוג לדיון ("דן אמר ש..."). הם יכולים להיעזר ברשימה שהכינו בשלב הקודם, בעת ההקשבה.
- מזמינים כמה ילדים ומבקשים מהם להעלות את הטענות שלהם בנושא, כל אחד יעלה את הטענות שלו. האחרים מקשיבים ולא מתפרצים לדבריהם. המורים, כמנחי הדיון, משקפים לילדים את מה שנאמר ומוסיפים הערות לאחר כל התבטאות. לדוגמה: "ליאור מסכימה עם דנה ואומרת ש... " או "רונן הוסיף רעיון חדש ואמר ש... ", "חן מתנגדת לדעתו של עידן וטוענת ש...".

מטרת פעילות זו היא להקנות לילדים היגדים הנהוגים בדיון: אני מסכים/לא מסכים עם, אני רוצה להוסיף, אני מתנגד לדעתו של, אני לא חושב כמו, בניגוד לדבריו של, אני מסכים עם חלק מדבריו של, אני רוצה לחזק את דבריו של. כדאי לכתוב את ההיגדים האלה על הלוח כדי שהילדים יוכלו להיעזר בהם בשעת הדיון. בשלבים הבאים של הדיון מזכירים לילדים להשתמש בהם כקישור לדברים שכבר נאמרו.

את מי להזמין למסיבת יום ההולדת?

דיון בנושא חברתי

נקודת המוצא לדיון היא סיפור מקרה שהמורה מספרת לילדים בעל פה. בסיפור המקרה מתעוררת דילמה מורכבת כלשהי, והילדים מוזמנים להציג היבטים שונים שלה.

הנושא הזה הוא רק דוגמה, ואפשר להעלות נושאים חברתיים אחרים, כאלה שהתעוררו בכיתה וכאלה שהיו יכולים להתעורר בכיתה. חשוב שהנושאים יהיו מורכבים כדי שיוכלו לעורר תגובות על היבטים שונים שלו. הצעות לנושאים נוספים מופיעות בהמשך היחידה (עמ' 11).

שלב א: משחק תפקידים

- מציגים לפני הילדים סיפור מקרה ומוזמנים אותם לדיון.

לדוגמה:

באחת הכיתות בבית הספר אחת הבנות, שנהגה לחגוג את יום ההולדת שלה עם כל ילדי הכיתה, החליטה לחגוג השנה בדרך אחרת. לאחר התלבטויות רבות היא בחרה שבע חברות טובות והזמינה אותן למסיבת פיג'מות בביתה.

- ממשיכים ומקשרים את סיפור המקרה לילדים שבכיתה.

למשל:

גם אצלנו בכיתה מתלבטים לפעמים בנושא חגיגות יום הולדת, ולכן כולנו נדון בנושא הזה: את מי מוזמנים למסיבה - את כל הילדים או רק חלק מן הילדים?

- אומרים לילדים שלנושא כזה יכולים להיות כמה היבטים, וכדי להבין אותם אפשר להסתכל עליהם מנקודות מבט של דמויות שונות שקשורות לעניין - ילדת יום ההולדת, החברות שהוזמנו, ילדי הכיתה שלא הוזמנו, ההורים של ילדת יום ההולדת וכו'. מכינים עם הילדים את רשימת הדמויות הרלוונטיות לנושא.
- מחלקים את ילדי הכיתה לקבוצות; כל קבוצה מייצגת את אחת הדמויות המעורבות במקרה שנבחר. בכל קבוצה מתנהל דיון, ובו המשתתפים מגבשים לעצמם עמדה מנומקת, דרך עיני הדמות שהם מייצגים.

הערה זיידקטית: כדאי לשקול איך לחלק את הילדים לקבוצות - אפשר ליצור קבוצה אחת של ילדים שבדרך כלל אינם מדברים, כדי לעודד אותם לדבר בסביבה שאין בה מי שישתלט על השיחה; אפשר ליצור קבוצה שיש בה גם דברנים וגם שתקנים; וכדומה.

- בזמן הדיון בקבוצות מבקשים מהילדים לכתוב לעצמם נקודות שיעזרו להם לארגן את הנימוקים. אחר כך יצטרכו להציג את הנימוקים בדיון לפני הכיתה. חשוב להבהיר לילדים שכתובת הנקודות משמשת רק לארגון ולתזכורת של הדברים. אין הכוונה לכתובה מלאה של הנימוקים אלא לכתובת נקודות בלבד, כדי שהנציג שידבר לאחר מכן במליאה ידבר באופן שוטף ולא יקרא את הדברים מן הכתב.

לדוגמה:

הקבוצה שמייצגת את ההורים של ילדת יום ההולדת ירשמו: מעט ילדים, הבית שלנו קטן מדי, יותר זול, יותר נעים.

- כל קבוצה בוחרת נציג שייצג אותה בדיון במליאה. הקבוצה תעזור לנציג להתכונן לדיון על ידי תוספות של דוגמאות לחלק מהנימוקים.

לדוגמה:

הבית קטן מדי, ולכן הילדים לא יוכלו לשחק במשחקים שהם אוהבים.

בדרך זו של דיון בקבוצה הומוגנית יש פחות מקום להבעת דעות שונות ומנוגדות, אך עדיין יש חשיבות לכך שכל אחד מחברי הקבוצה יביע את דעתו ויתרום לגיבוש הטיעונים והנימוקים של הקבוצה, שאותם יציגו אחר כך בדיון הכיתתי וינסו לשכנע בעזרתם. יש חשיבות גם להזדמנות "להיכנס לתפקיד אחר" גם אם הילדים אינם מעורבים רגשית בסיטואציה. מתוקף תפקידם הם ינסו להציע דעות ונימוקים מתאימים.

שלב ב: דיון בין נציגי הקבוצות ומשוב

- מזמינים את נציגי הקבוצות השונות לדיון בסוגיה לפני הכיתה, כל יתר ילדי הכיתה משמשים כקהל המאזינים, והמורה משמשת כמנחת הדיון. המאזינים מקשיבים לדיון. תוך כדי האזנה הם מתבקשים לשים לב למרכיבי הדיון: תרבות הדיבור, איכות ההתדיינות ואיכות השפה. אפשר למקד כל אחד מהילדים המאזינים ברכיב אחד של הדיון. אפשר שכל צופה יתרכז באחד הדוברים. המאזינים ימלאו את המחוונים תוך כדי הדיון, ויסמנו ✓ ליד הפריטים המתאימים לנבדק שלהם (דוגמה למחוונים בעמ' 10). חשוב לעבור עם הילדים על דף המשוב לפני שהם צריכים למלא אותו, כדי שיבינו ויכירו את המחוונים שמופיעים בו.

הערה דידקטית: רצוי שהמורה, כמנחת הדיון, תאפשר לילדים לקיים דיון עצמאי ככל האפשר. המורה תדגים את ההתנהגויות הרצויות של מנחה דיון, ואחרי דיונים אחדים בהנחייתה יהיה אפשר לתת לתלמידים להתנסות גם בתפקיד זה. כאשר תלמיד הוא המנחה את הדיון, המורה יכולה להשתתף בדיון כאחד המתדיינים בו. כך תורמת המורה לשכלול מיומנויות הדיון של התלמידים על ידי הדגמה.

- אפשרות נוספת - לאחר הדיון הצופים נותנים משוב לילד שצפו בו. אפשר גם לבקש מהילד שהיה בקבוצת הדיון לתת משוב אישי לעצמו, ולאחר מכן לשמוע את המשוב של הצופה.

דוגמה לשאלות שאפשר להעלות במשוב אישי בנושא הקשבה:

1. האם הקשבת לדברי חברים עד הסוף?
2. האם התפרצת לדבריהם של אחרים?
3. האם הרגשת שמקשיבים לך?
4. האם היית צריך להתאמץ כדי להבין את הדברים של חבריך?
5. האם קרה שרצית להתבטא, אך לא הצלחת? מאיזו סיבה?

- לסיכום, אפשר לערוך משוב כיתתי מסכם על פי הנקודות האלה:

תרבות הדיבור

1. האם הדוברים נכנסו זה לדברי זה?
2. האם כל המשתתפים קיבלו רשות דיבור?

איכות ההתדיינות

1. האם הדוברים קישרו את דבריהם לנושא ולדברי קודמיהם?
2. האם הדוברים סטו מן הנושא?
3. האם הדוברים פירטו את דבריהם, האם הביאו דוגמאות?
4. האם הם העלו נימוקים שחיזקו את הדעה שהשמיעו?

איכות השפה

1. האם הדוברים דיברו בצורה ברורה ומובנת?
 2. האם נעשה שימוש באוצר מילים עשיר שמתאים לנושא?
- כתוצאה מן המשוב אפשר לנסח כללים מנחים לדיון בהיבט של תרבות הדיבור, למשל: כשחבר מדבר מקשיבים עד הסוף ולא מתפרצים לדבריו.

בפעמים אחרות ייערכו דיונים נוספים בנושאים אחרים על פי דגמים אחרים (למשל, דיון בקבוצה קטנה שאינו מונחה תוך התייחסות ללקיחת תור, לכמות הדיבור בכל תור, לחידוש בדברים הנאמרים, לתרומה לקידום הדיון). הילדים יידעו מה מצופה מהם בהיבט זה וימשיכו לשכלל את מיומנותיהם.

משוב על מרכיבי הדיון

תרבות הדיבור

	הוא/היא לוקח/ת את רשות הדיבור ומשתמש/ת בה
	הוא/היא מתפרץ/ת לדברי אחר
	הוא/היא מופסק/ת על ידי ילד אחר
	הוא/היא משתמש/ת במילים פוגעות

איכות ההתדיינות

	הוא/היא מדבר/ת לעניין
	הוא/היא מנמק/ת את דבריו
	הוא/היא מביא/ה דוגמאות
	הוא/היא שואל/ת שאלה
	הוא/היא מתייחס/ת לדברים של ילד אחר
	הוא/היא תורם/ת רעיונות חדשים לדיון
	הוא/היא חוזר/ת על דברים שכבר נאמרו בלי להוסיף עליהם

איכות השפה

	הוא/היא משתמש/ת באוצר מילים עשיר שמתאים לנושא
	הוא/היא משתמש/ת במשפטים תקינים
	הוא/היא מדבר/ת בקול רם וברור

דוגמאות לסיפורי מקרה שאפשר להשתמש בהם כגריינים לדין

איך בוחרים את קבוצות הכדורגל?

בכל יום כיתה אחרת מקבלת את מגרש הספורט, ובימי רביעי המגרש ניתן לכיתה ג. אבל ילדי הכיתה כמעט לא מספיקים לשחק, כי הם עסוקים בוויכוח. חלק חושבים שאוהד ועמית, שהם הספורטאים המצטיינים של הכיתה, צריכים להיות קפטנים ולבחור את הקבוצות. אבל הילדים האחרים חושבים שצריך לערוך הגרלה. עד שמתקבלת החלטה - נגמרת ההפסקה... מה דעתכם? איך כדאי לבחור את הקבוצות למשחק כדורגל?

האם כדאי להקים פינת חי בכיתה?

יום אחד יונתן הביא לכיתה עכבר לבן בתוך צנצנת. הרבה ילדים הצטופפו סביבו כדי לראות את העכבר הקטן. יונתן ראה את ההתלהבות של הילדים והעלה רעיון: להקים בכיתה פינת חי קטנה. ילדים יוכלו להביא לכיתה בעלי חיים קטנים כמו עכבישים, עכברים, חגבים ועוד. הם ישימו את החיות בצנצנות ובכלובים קטנים ויגדלו אותן בכיתה. חלק מהילדים התלהבו מאוד מהרעיון, וחלק לא. אחרים הביאו רעיונות נוספים לגבי פינת חי. מה דעתכם?

האם ללכת לקייטנה או לא?

החופשה מתקרבת, וכמו בכל שנה אבא של יואב ומיקה מתחיל לדאוג: מה יהיה בחופש הגדול? מה תעשו במשך ימים שלמים? יואב בטוח שלא ישתעמם; הוא כבר יידע להעסיק את עצמו. מיקה חושבת שכדאי להירשם לקייטנה; לפני שנה היא הייתה בקייטנה ונהנתה. הכי טוב בקייטנה! מה דעתכם על השתתפות בקייטנה?

חיות מחמד או חיות באינטרנט?

תמר ביקשה מהוריה מתנה מיוחדת לכבוד יום ההולדת שלה: גור כלבים. הכלבה של רונית השכנה המליטה גורים, ורונית הבטיחה שתמר תקבל את הגור החמוד ביותר. תמר סיפרה על כך לטל חברתה, אבל טל לא התפעלה: "מה פתאום כלב אמיתי, לי יש שלוש חיות מחמד באינטרנט (וובקינס); קוף, ארנבון וחתול, ואני מגדלת את כולם ומטפלת בהם בעצמי! כדאי גם לך לבקש חיות מחמד כזאת!" מה דעתכם, איזה סוג של בעל חיים כדאי לגדל?

איך כדאי לחגוג את סוף השנה?

לקראת סוף השנה התנדבו כמה מילדי הכיתה לארגן את המסיבה. הם התכנסו כדי להציע הצעות. מיטל אמרה: "אנחנו כבר גדולים, אני מציעה שנארגן השנה מסיבה רק לילדים, בלי ההורים". ילדי הקבוצה הביעו דעות שונות, ולבסוף החליטו להביא את הנושא לדיון לפני הכיתה. מה דעתכם?

מצילים את החורשה

דיון בנושא לימודי

דיון בנושא לימודי נפוץ יותר בכיתה, אם כי לא תמיד הוא מתנהל לפי אסטרטגיות של דיון. בחלק זה מובאות הצעות לדיון שאפשר לשלב במהלך לימוד היחידה "שומרים על העולם". ב"דיון" הכוונה לרב שיח שיש בו משתתפים רבים, הוא מונחה ומתנהל במטרה להעלות דעות שונות ולהאיר מגוון נקודות ראות. כך אפשר ללמוד נושאים בעלי היבטים שונים. אפשר להשתמש בדגם זה גם לדיונים בנושאים אחרים.

הדיון המוצע כאן יתנהל לאחר קריאת הטקסט "מצילים את החורשה" המופיע ביחידה "שומרים על העולם" של האוגדן. הטקסט עוסק בחורשה קטנה בפאתי כפר סבא, שתלמידי בית ספר נחלצו לשיקומה. לאחר קריאת הטקסט והבנתו באמצעות פעילויות שונות, כפי שמוצע ביחידה "שומרים על העולם", אפשר לקיים דיון על פי הדגמים המוצעים כאן.

בעמוד הבא מופיע שוב הטקסט כפי שהופיע ביחידה "שומרים על העולם".

מידע מרתק על תועלתם של העצים ועל חשיבותם בנוף העירוני מצוי במאמרים "מה שעץ אחד יכול לעשות" ו"פרויקט עץ נולד", באתר החברה להגנת הטבע:

<http://www.teva.org.il>

מידע זה יכול לעזור בקידום הדיון.

מצילים את החורשה

בבית הספר הדמוקרטי בכפר סבא פועלים במרץ לקידום איכות הסביבה. בית הספר החליט לאמץ חורשת איקליפטוסים עזובה. מן החורשה נשקף נוף נפלא, ובחורף ובאביב היא הופכת לגן עדן של פרחים ובעלי חיים.

תלמידי בית הספר פעלו לשכנע את העירייה להשאיר את החורשה במצבה הטבעי ולשקם אותה. מאמציהם הועילו, וראש העיר הודיע ששטח החורשה יוקדש כולו לטבע עירוני: יישתלו צמחים שמתאימים לאזור, ייסללו שביל צנוע בין הפרחים, תוקם גדר נמוכה כדי שבעלי חיים יוכלו להיכנס לחורשה, וייבנו בתי קינון לציפורים.

תלמידי בית הספר הדמוקרטי מתכוננים לטפח את החורשה גם אחרי השיקום; למשל, לארגן בה סיורים ללא תשלום ולשמור על ניקיונה. עבודתם של תלמידי בית הספר למען עתיד החורשה נעשית למען ערך סביבתי חשוב – "אחריות סביבתית", שמשמעותו היא: אנחנו אחראים למה שקורה בעולם, שבו כולנו חיים: בני אדם, בעלי חיים וצמחים.

מתוך: לחיות יחד בישראל – לילדי כפר סבא, 2009. כתבו: נירה לוי, רונית בן ארי.
© כל הזכויות שמורות למטח.

- מעלים בכיתה שאלה לדיון פתוח, למשל: האם לדעתכם ההחלטה להשאיר את החורשה במצבה הטבעי הייתה נכונה? מהי האחריות של האדם לסביבה? אפשר לרשום את השאלות האלה על הלוח כדי שיהיו כל הזמן מול עיני הילדים.

הערה זידקטית: לפני תחילת הדיון רצוי לתת לילדים פסק זמן לעיון במקורות השונים שפגשו במהלך היחידה: הטקסט "עצי חיים", טקסטים מהמקורות, וכן סרטים ותמונות שהוצגו לפנייהם בזמן לימוד היחידה. מנחים את הילדים להכין את טיעוניהם בהסתמך על מקורות אלה.

דגם א – דיון במליאה, או: כל אחד והדעה שלו

בדגם זה משתתפים בדיון כמה שיותר ילדים, והמורה מלווה את הדיון כמנחה. תוך כדי ההנחה המורה מבססת מושגים שקשורים לתרבות הדיון ולאיכות ההתדיינות.

למשל:

אוהד אומר שחשוב להשאיר את החורשה כי היא מוסיפה יופי לעיר. אם תמר אומרת שהחורשה יפה, אפשר לומר: תמר **חזרה** על הדעה של אוהד. מישהו רוצה **להוסיף**? אם מיקי אומר: החורשה חשובה כי העצים הם הריאות הירוקות של כדור הארץ, שואלים: על מה אתה **מבסס** את דבריך? מיקי יכול להזכיר את מה שלמדו בטקסט "עצי חיים". מוסיפים ושואלים: מי יכול להציע **נימוק** נוסף? וכן הלאה. אפשר להמשיך ולהשתמש במונחים נוספים, כמו: מי רוצה **לתמוך** בדברי ניר? או: מי רוצה **לשאול** את שי שאלה לגבי דבריו? אפשר לבקש מילדים אחרים שדיברו **להסביר** את דבריהם, **לנמק** או **להדגים**.

בשלבים הראשונים ייתכן שיהיה צורך להוביל את הילדים בעזרת שאלות כמו אלו שהודגמו כאן. ככל שהילדים יתנסו ביותר דיונים יהיה אפשר לצפות מהם לכלול את המונחים הללו בדבריהם, למשל: "אני רוצה **לתמוך** בדברי...". אפשר לחזור על דברי הילדים תוך שימוש במונחים, למשל: "גלית **ביססה** את דבריה על העובדה ש...".

בדרך זו נותנים לתלמידים כלים להבעת דבריהם, מעודדים ילדים רבים ככל האפשר להשתתף בדיון וגורמים להם להתייחס זה לדברי זה. כך תיווצר קישוריות בין דברי המשתתפים. לא עוד אוסף של דעות מנותקות זו מזו, אלא הבעת דעה אישית ותגובה לדברי האחר, בקשת הבהרות, נימוקים והדגמות תוך הישענות על הטקסט.

דגם ב - דיון במליאה לאחר דיון בקבוצה, או: כל אחד מציג כמה נקודות מבט

הטקסט "מצילים את החורשה" הוא טקסט פשוט יחסית, והדיון בו יכול להעלות נקודות מבט ספורות בלבד. אבל במהלך הלימוד בכיתה במקצועות השונים הילדים פוגשים טקסטים מורכבים יותר, שהדיון בהם יכול להעלות כמה וכמה נקודות מבט שכולן מבוססות והגיוניות. דגם זה מאפשר לכל ילד להסתכל על הנושא הנדון מכמה היבטים שלו, וכך לשכלל את יכולת החשיבה שלו ואת היכולת להציג נקודות מבט מרובות.

- אחרי קריאת הטקסט והעלאת הנושא לדיון מתחלקים לקבוצות. בקבוצה דנים יחד בדילמה שהועלתה ומנסים להעלות כמה שיותר היבטים, לא רק היבטים מנוגדים. הילדים יכולים לרשום לעצמם בנקודות את ההיבטים שהועלו בקבוצה.
- מזמינים ילד אחד מכל קבוצה כדי להציג את ההיבטים שהועלו בקבוצה שלו (לפחות שני היבטים). זו הזדמנות לשכלל את היכולת להציג מבע מורחב בעל פה, הכולל יותר ממשפט אחד. המורה רושמת על הלוח את ההיבטים שכל ילד הציג, ואחר כך סוקרת את כל מה שרשום על הלוח ומסכמת אותם בהיגדים המקובלים בתרבות הדיון, למשל: גם נעמי וגם יעל אמרו ש..., דן ורחל אומרים דברים מנוגדים - דן אומר... ובניגוד לו רחל אומרת...
- לאחר הדיון בדגם זה אפשר לסכם ולומר שעל כל דבר כמעט אפשר להסתכל מכמה היבטים, מכמה נקודות מבט, וכל ההיבטים יכולים להיות נכונים וצודקים.

